

ה' של ספינה

אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אוהב ציון

משמע דבבית הכנסת או בבית המדרש שלא בשעת הלימוד מותר לומר מרפא ואין זה בכלל שיחה בטיילה שאסורה בבית הכנסת. ועיין לשון הרמב"ם (פ"ד מהל' ת"ת ה"ט): אין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה בלבד אפילו מי שנתעטש אין אומרים לו רפואה בבית המדרש ואצ"ל שאר הדברים, וקדושת בית המדרש חמורה מקדושת בתי כנסיות. וכן הוא לשון השו"ע ביו"ד (סימן רמו סי"ז) ע"ש. ולכאורה מלשון הרמב"ם והשו"ע נראה דהוא מדין קדושת ביהמ"ד ולא הזכירו הטעם מפני בטול ביהמ"ד ולפי זה אף שלא בשעת הלימוד אסור.

אמנם בכסף משנה שם כתב על דברי הרמב"ם שמקורו מהגמ' כאן, וכן הש"ך ביו"ד שם כתב שהטעם הוא מפני בטול ביהמ"ד. וע"כ צ"ל כן דכן מתבאר מדברי הגמ' כאן שהוא מפני בטול ביהמ"ד ולא משום קדושת ביהמ"ד נגועו בה. וכ"כ בהגהות בני בנימין על הרמב"ם שם שכתב אין משיחין בבית המדרש דלהלן בהל' תפלה פי"א ה"ו כתב הרמב"ם שאסור לדבר שיחה בטיילה בביהמ"ד, ושם נקט לה לענין קדושת ביהמ"ד, וכאן לענין בטול תורה, ומשו"ה נקט כאן בית המדרש שבימיהם היו לומדים רק בביהמ"ד ולא בביהמ"ד ע"ש.

אמנם בשולחן ערוך הרב (יורה דעה הלכות תלמוד תורה פרק ד' סעיף יא) כתב: "ולפיכך אסור להשיח שיחה בטלה בבית המדרש כמו שאסור בבית הכנסת ואפילו מי שנתעטש אין אומרים לו רפואה בבית המדרש ואפילו שלא בשעת הלימוד ואצ"ל בשעת הלימוד שענשו גדול כמו שאמרו חכמים שמאכילין אותו גחלי תמיים". וראיתי שהעיר על דבריו בספר מגדים חדשים כאן דמדברי הגמ' לא משמע כן.

נז:

"אנשרו לי דאנשאי יונה דדהבא"

זכר באמצע הדרך

ששכח איזה חפץ האם

יכול לחזור לקחתו

יש לדון בדברי הגמ' לפי מה שכתב בספר חסידים (צוואת ריה"ח אות לח): "לא ילך אדם מביתו לדרך ויחזור לביתו אם שכח איזה דבר, רק יעמוד לפני הבית לשאול מה שצריך", והובא בכה"ח (סי' קי אות כא). וא"כ יש לדון לפי זה היאך אמר רבב"ח ששכח יונה של זהב וחזר בשביל כך הא אין לו לאדם לחזור אם שכח איזה דבר.

ובהגהות מקור חסד שם כתב לבאר לפי"ז שלדבר מצוה שרי לחזור למקומו, ודוקא בדבר הרשות אין לו לאדם לחזור. ובאמת שכ"כ לבאר אף בספר סגולות ישראל (מערכת

נא.

"ראשונים שאלו שמאל
מהו שתסייע לימין וכו'
אנן נעביד לחומרא"

נא:

"ותברא ארבע מאה דני דחמרא"

איך לא חשו לאיסור

בל' תשחית וכעס

הקשה רבנו הגר"ח בספר בניהו בן יהוידע: "קשה אפילו אם נאמר שהיו כלים קטנים, עם כל זה נראה שעשתה עון גדול לשבר כלים בחמתה, דאמרו רבותינו ז"ל כאלו עובד עבודה זרה, ועוד איכא בל' תשחית הן מצד הכלים הן מצד היין, ואיך רצה עולא אחר כך לפייסה בכוס אחר, נהי דהיתה בת הנשיא ואינו יכול להוכיחה עם כל זה אינו ראוי לפייסה אחר עשותה מעשה הזאת".

ותירץ: "ונראה לי בס"ד כי ודאי לא שברה אותם במתכוין אלא נכנסה בכעס לבית אוצר היין כדי לסגור אוצר היין במנעול ברזל שהיה מונח שם, כי אפשר שהיין משלה היתה בהיותה בת הנשיא, ואמרה איך האורחים שותים מיין שלי ולא ישלחו לי כוס של ברכה, ולכך רצתה לסגור כדי שלא תתן עוד יין לאורחים, ובכניסתה לתוך האוצר ליקח המנעול שהיה שם, מחמת שהיתה הולכת בכעס נתקלה בתיבה אחת של ברזל שלא היתה עומדת בטוב, וכשנתקלה בה נפלה על הכלים האלה שהיו מסודרין זה על גב זה ונשברו כולם זה בזה, ואפשר שהיו מזכוכית דמשתברים בנקל".

נז.

"של בית ר"ג לא היו אומרים
מרפא בבית המדרש מפני
בטול בית המדרש"

אמירת 'לבריאות' בבית

המדרש שלא בזמן הלימוד

מדוע לא אמרינן

ספק דרבנן לקולא

בשבלי הלקט (סי' קנ"ו) מביא בשם אחיו רבי בנימין ז"ל, "ודוקא למינקט ליה כוליה בשמאל אסור. אבל לסיועי בידא דשמאל תחת ידיה דימין מותר. דק"ל מסייע אין בו ממש". ע"כ. ומרן בבית יוסף (סימן קפג) כתב עליו "ותימה, דהא אסיקנא דאנן נעביד לחומרא, ונ"ל שהוא מפרש דלא אבעיא לן אלא כשתופס הכוס גם ביד שמאל, אבל כשאינו נוגע בכוס אלא ביד ימין בלבד, והניח יד שמאל תחתיה לסייעה אין בכך כלום". והמג"א (שם סק"ו), אף שהביא סיוע לשבלי הלקט מהגמ' (שבת צג). אהא דאמרינן מסייע אין בו ממש, א"ר אשי אף אנן נמי תנינא, קבל בימין ושמאל מסייעתו כשר, שמסייע אין בו ממש, מ"מ סיים, שהטור לא פירש כן בגמ' שלנו, ולכן יש להחמיר, אלא אם כן לצורך כמ"ש התוס' בכוס גדול ע"כ.

ובעצם העניין קשה הלא ק"ל ספק דרבנן לקולא. ומצאתי למרן רבינו בספרו מאור ישראל כאן שעמד בזה וכתב: "ועיין בשלטי הגבורים שהקשה בסוגיין דהא ספק דרבנן לקולא. ותירץ משום שעיקר הידור מצוה מהתורה דכתיב זה א-לי ואנוהו וכו'. וע' בהר"ן (פסחים קח). דמילתא דלא טריחא אף בדרבנן עבדינן לחומרא. וכ"כ המהר"ם חלאוה שם. והרשב"ץ בספר יבין שמועה (דף לד ע"ד). ע"ש. וכיו"ב כתב הפני יהושע לעיל יב. וכן י"ל כאן. וע' במנחת יעקב (סי' א סק"ו) שכ' דהכא הוי ספק חסרון ידיעה. ומרן החיד"א ביעיר און (מע' ב או' לג) לא הונח לו בחי' זה. ועמש"כ בספר יחו"ד ח"ו (בהערה עמוד ס"ה)".

ד' אות לח). עוד כתבו ליישב דשאני הכא שהיה באמצע הדרך ושכח דאז אין קפידא, והקפידא הוא רק אם שכח מביתו. כ"כ בהגהות מילי דחסידותא על ספר חסידים מהגאון בעל האשל אברהם מבוטשאטש דשמע שכל הקפידא הוא רק בהולך מביתו, אך אם כבר יצא לדרך והלך מבית מלוגו אין חשש בזה ויכול לחזור לבית ההוא ביומו.

וכ"כ הבני יששכר בספר אגרא דפרקא (אות י') דשמא החשש הוא רק בהולך מביתו, אבל מי שהוא כבר בדרך והולך מבית מלוגו אין חשש, אך סיים שם דאעפ"כ אין לסמוך ע"ז, כי אולי יש עוד טעם אחר. וכן כתב הגאון בעל השואל ומשיב בהסכמתו לספר שמירת הנפש והוכיח כן מסוגייתנו מזה שרבב"ח א"ל דאינשתי יונה דדהבא וחזר, הרי דבשכח באמצע הדרך מותר לחזור. וע"ע בספר ליקוטי מהרי"ח (סדר תפילת הדרך) שכתב להוכיח דשרי לחזור באמצע הדרך ממה שיעקב חזר אחר הפכים קטנים ששכח. ע"ש.

נו.

"בר הדיא מפשר חלמי הוה מאן דיהיב ליה אגרא מפשר ליה למעליותא ומאן דלא יהיב ליה אגרא מפשר ליה לגריעותא"

איך היה בכח בר הדיא לשנות גזירת הבורא בפתרונו

כתב בשו"ת מן השמים (סימן כ"ב): "ועוד נסתפקנו על מעשה דבר הדיא דאמר דמאן דיהב ליה אגרא פתר ליה טבא, ומאן דלא יהב ליה אגרא פתר ליה בישא, ואמרינן נמי דאשכח רבא ספרא דנפל מידיה והיה כתיב ביה כל החלומות הולכין אחר הפה, ועל זה אנן תמהים ושואלים אם אפשר שישתנו גזירות הבורא בעבור פתרון הפותר, ואם הדבר כפשוטו שיהא החלומות הולכין אחר הפה בין טוב ובין רע או אם אין הדבר כפשוטו דגזירות הבורא אינן משתנות, דבר הדיא לא היה כי אם מבשר ואם כן הוא. על מה כתוב בספרו כל החלומות הולכין אחר הפה. והשיבו, גזירה היא, דוק ותשכח.

"ושניתי לשאול ולא ענו לי רק כבראשונה, ונצטערתי על זה והוספתי לשאול כבראשונה. והשיבו, הלוא ידעת וגם שמעת כי יש אנשים שמזל תולדותם להיות עיניהם ולשונם רע, גם יש שרגליהם רעה, והרבה תחלואים באים בעבור עין הרע, והרבה מתים בעין הרע כמו שאמרו תשעים ותשעה בעין הרע ואחד בדרך ארץ, וגם לפעמים ניתן רשות לשטן לחבל כמו שידעת במרים מגדלא שער נשייא גם

יש אנשים שרגליהם טובה כמו שאמר הכתוב (בראשית ל, ל) ויברך ה' אותך לרגלי, אף אתה אל תתמה על אלו כי יש אנשים שמזל תולדותם להיות פותרי חלומות ויתקיים בין לרעה בין לטובה, ובלבד שיהיה לפי הענין ובר הדיא היה מהם. ולא נתקיימו הפתרונים בזכותו רק במזלו, ועל זה כעס עליו רבא וקללו, ומה שמצא כתוב בספרו כל החלומות הולכין אחר הפה לא נאמר כי אם על בני אדם

שמזל תולדותם כן, כל זה השיבו לי. "ועוד שאלתי. אם כן למה צריך לומר חלומי למאן דרחים ליה. והשיבו, לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן וצריך לפתור טוב ההוא דרחים ליה משום מלאך העומד לימינו שנוטל הדבר מפיו של פותר וחוטף אותו ואומר אמן כן יהיה, ואם הוא דסאני ליה פותח פיו לרעה ההוא שעומד לשמאלו חוטף הדבר ואומר אמן ועל סיבה נעשה מה שנעשה הן לטוב הן לרעה".

לאסוקי שמעתתא

"ארבעה צריכין להודות יורדי הים הולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא" (גד:)

ברכת הגומל בלילה

בבן איש חי (פרשת עקב אות ג), ובכף החיים סופר (סימן ריט אות יד), ובספר שמח נפש (ערך הגומל), כתבו בשם החתם סופר (סי' נא), שאין לברך ברכת הגומל בלילה, משום שברכה זו באה במקום קרבן תודה, והמקריב אינו מקריב אלא ביום. והנה הרה"ג ר' יצחק גויטע הובא בחת"ס שם, וכן בספרו שדה יצחק (ברכות נד:), סבור היה שברכת הגומל באה במקום קרבן תודה (וכ"כ הרב נהר שלום סי' ריט סק"א). אמנם מרן רבינו זצ"ל בספר חזון עובדיה ברכות (עמ' שמח) העיר על דבריו, "דהחתם סופר עצמו כתב "שאיין ברכת הגומל במקום זבח להיות דוקא ביום", ואין טעמו שלא לברך ברכת הגומל בלילה אלא משום שלא לשנות ממנהגי ישראל, שמברכים ביום אחר קריאת התורה".

ובספר סופר המלך (סי' ל"א עמוד נ"ד אות ז') כתב, "מר זקני הגאון חתם סופר (סי' נא) התיר דרך הוראת שעה לברך ברכת הגומל בלילה, דומיא דהלל דליל פסח, וכן המנהג בירושלים לברך הגומל בלילה. ע"כ. וכ"כ הרה"ג החסיד ר' אליהו מני בזכרונות אליהו (עמוד עב) בשם החת"ס, שאין קפידא על מי שמברך הגומל בלילה. ע"ש. וכן העיר בכל זה בשו"ת ציץ אליעזר חלק יג (סי' יז). ע"ש. תדע דאם איתא דברכת הגומל הוי במקום קרבן תודה, למה מותר לברך הגומל בשבת ויו"ט, והרי אין מתפללים נדבה בשבת ויו"ט, לפי שאין מקריבים בהם קרבן נדבה, וכמ"ש הרמב"ם (סוף פרק א' מהל' תפלה) בשם הגאונים. וכן פסק מרן בש"ע (סי' קז ס"א), וכן פסקו האחרונים. אלא ודאי שאין ברכת הגומל אלא ברכת הודאה בלבד. וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סי' פח).

"וכבר החת"ס שם הביא בשם הגאון המלבי"ם שהסכים להתיר לברך ברכת הגומל בלילה. וכן נראה מדברי הגר"ח אבולעפייא בספר מקראי קודש (דף נג ע"ב). גם בפתח הדביר (סי' ריט ס"ק יב) דחה טענות האומרים שאין לברך הגומל בלילה. ע"ש. (ודלא כמ"ש בשמו בספר ישרי לב (דף י סע"א), וכבר השיגו השדי חמד מע' ברכות (סי' ב אות י)). הילכך עכ"פ לגבי נשים שבלאו הכי לא עולות לס"ת, ואין כאן שינוי מן המנהג, רשאות לכתחלה לברך הגומל בלילה". וסיים, דכן פשט המנהג אצלנו שבליל ברית יצחק (לילה שקודם המילה) עורכים מסיבה קטנה של המקורבים למשפחה בבית היולדת, והאשה נצבת לעומתם ומברכת ברכת הגומל.